

for den økonomiske historie i denne periode. I visse henseender giver den mere, end titlen lover, da forf. – vel af hensyn til franske læsere – går meget i detaljer i sin skildring af forhandlingerne mellem de to lande. I disse afsnit er der ikke så meget nyt som i dem, der drejer sig om handelen, men dog en del enkeltheder, der ikke hidtil har været fremdraget fra dansk side. Interessantest er dog skildringen af tiden før 1807, der betyder en væsentlig udvidelse af vor viden om den store handelsperiode.

Aa. Rasch

Troels G. Jørgensen: Tre professorer. Goos – Nellemann – Matzen. (Arne Frost-Hansens Forlag, 1959). 262 s.

Det er et fortræffeligt emne, Højesterets tidligere præsident denne gang har gjort til genstand for en historisk undersøgelse. De tre næsten jævnaldrende professorer havde så meget til fælles både på det juridiske og politiske område, at en skildring af deres liv og gerning i een og samme bog falder ganske naturlig. Som universitetslærere var de alle fremtrædende personligheder: Goos (1835–1917) som retsfilosof og strafferetslærer, Nellemann (1831–1906) som processualist og Matzen (1840–1910) som retshistoriker og lærer i offentlig ret.

I bogens første del gennemgås deres juridiske forfatterskab og universitetsgerning grundigt og sagkyndigt. Dette afsnit er særdeles givende, thi deres politiske virksomhed fik – som forfatteren fremhæver – »sin mening ved at være en virkeliggørelse af tanker, der havde deres rod i deres videnskabelighed.« Man må være forf. taknemmelig for denne gennemgang, fordi det drejer sig om et emne, som historikeren ingen mulighed har for at behandle på tilfredsstillende måde. Så vidt en ikke-fagmand kan bedømme det, er alt, hvad der er af væsentlig betydning, taget med. Tilegnel-

sen lettes ved, at forf. klogeligt har behandlet de tre professorers gerning hver for sig.

Det ville have været ønskeligt, om den samme fremgangsmåde var blevet benyttet i det sidste og største afsnit, hvor de tre mænds politiske virksomhed skildres. Det lader sig naturligvis sige (s. 76), at de her i »højere grad (vil) kunne behandles i deres samvirken, som der i ikke ringe grad blev tale om.« Det lader sig heller ikke bestride, at inddelinger og skel ofte gør vold på virkeligheden ved at skabe unaturlige rubriceringer. Alligevel ville det have anbefalet sig at skildre disse mænds politiske indsats hver for sig, og det af den ganske enkle grund, at det rette forhold mellem dem som politiske personligheder ville være trådt tydeligere frem. Man ville da lettere have set, at Nellemann (justitsminister 1875–1896) var den virkelig dominerende skikkelse, medens Matzen ville være henvist til den mere beskedne rolle som regeringen Estrups hårdkogte propagandist, hvem det (ifølge forf.) lykkedes at »bevise«, at regeringen havde »ret« til at udstede provisoriske finanslove, fordi ordet »vedtagen« ikke betød, hvad det siger, men også kunne benyttes om »det ensidigt udstedte« (s. 94). Endvidere ville Goos' to ministerperioder (1891–1894 og 1900–1901) have afsløret sig i deres relative ubetydelighed. Hvis det overhovedet huskes, at Goos har været minister, er grunden den, at det var under ham, Georg Brandes *ikke* blev professor. Det er som universitetslærer og ikke som politisk personlighed, at Goos har krav på at mindes i vor tid. Alt dette må læseren nu selv prøve at gøre sig klart under gennemgangen af bogens flimrende og urolige anden del.

Men det er umagen værd at fordybe sig i dette afsnit, thi der er mange interessante oplysninger deri. Forfatteren har haft adgang til Nellemanns

papirer, der er i familiens eje. Det materiale, han har hentet der fra bekræfter, hvad man tidligere har anet, at Estrup og Nellemann har stået hinanden ret nær, og at sidstnævnte har øvet en stor og undertiden modererende indflydelse på konseilspræsidenten. Forfatteren har også blik for, at Nellemanns indflydelse strakte sig ud over justitsministeriet og ind på det udenrigsministerielle område. I virkeligheden er det ikke for meget sagt, at Nellemann indtil Rosenørn-Lehns død i maj 1892 var en slags reserveudenrigsminister. Det viste sig ikke blot under forårskrisen i 1878, men ved flere andre lejligheder f. ex. i 1884-85, da regeringen skulle tage stilling til Fredrik Bajers forslag om Danmarks permanente neutralitet. Det var Nellemann, der skrev regeringens forsvar efter krigsminister Bahnsøns uheldige tale i Saxkøbing i juli 1887, og i folketinget optrådte han undertiden i Rosenørns sted, når denne var forhindret. Endelig var det Nellemann, Vedel konfererede med i Butterfield-sagen.

Under skildringen af de politiske begivenheder i 1870'erne og 1880'erne beskæftiger Troels G. Jørgensen sig indgående med striden om finansprovisorierne. Det sker med en lidenskab, så man næsten skulle tro, at det drejede sig om et aktuelt problem. Forfatteren lægger ikke skjul på sin mening: han er med liv og sjæl estrupianer, fntlg. den sidste. Venstres opposition fremstilles som »et hæmningsløst krav om frihed, dvs. magt til at styre uden megen bekymring om ansvaret« (s. 114). Hvorfra forf. ved det sidste, synes noget dunkelt, men det er rigtigt, at Venstres opposition var et led i kampen for at komme til magten. Til gengæld var regeringens modstand en ligeså hårdnakket kamp for at blive ved magten, og i denne kamp undså f. ex. Nellemann sig ikke for at foreslå brugen af så ufine midler som valgtryk mod embedsmænd (s. 180) og

fortielser, når det ikke passede i Højres kram (s. 198). Forfatterens forargelse over Venstres optræden synes derfor noget malplaceret.

Bogen bringer mange interessante eksempler på det åndshovmod, den foragt og selvgodhed, hvormed Højres mænd betragtede »Bønder og Degne og Folke- og Friskolelærere og andre inkompetente Personer (der) vove paa Veie og Stræder at prædike den provisoriske Finanslovs Grundlovsstridighed som en given Ting.« (s. 117) Denne fanatiske indstilling over for en samfundsklasse, der var i fremmarch, var fntlg. den afgørende årsag til, at hverken kongemagten eller dens politiske repræsentanter kunne komme på talefod med oppositionen. Til deres undskyldning kan siges, at de (med enkelte undtagelser som f. ex. Matzen) var født og opvokset i en stærk standsbevidst over- eller mellemklasse, der følte sine positioner truet. Med modernismen havde de indsugget allehånde fordomme og *resentiments*, som det ikke senere var dem muligt at gøre sig fri for, selvom de havde haft den bedste vilje – hvad de dog næppe havde.

Troels G. Jørgensens bog er skrevet med en veloplægthed og en spændstighed i stilen, man ikke skulle vente at finde hos en 84-årig. Det er øjensynligt, at de biograferede personer har stået hans hjerte nær, og det hænger sikkert sammen med, at de tre professorer var mere jurister end politikere, medens det modsatte vistnok kan siges om Krieger. Forfatteren har med påskønnelsesværdig åbenhjertighed fremsat sine egne meninger, hvad der er medvirkende til, at læsningen bliver fængslende og underholdende.

V. Sjøqvist.

H. G. Olrik (†): *Ludvig Holberg. Undersøgelser og kroniker. (Gad, 1959). 127 s.*

I den smukke lille bog, udgivet af Jes Olrik, er samlet 11 af H. G. Olriks